

El heavy metal a Barcelona: aportacions a l'estudi d'una música popular*

Silvia Martínez García

Departament de Musicologia,
Institució Milà i Fontanals - CSIC.

L'objecte de l'estudi

Com a gènere musical el *heavy* té dues grans accepcions: d'una banda, aquella que el defineix com un corrent molt concret dins la història del rock, el qual arribà al seu punt culminant al llarg de la dècada dels vuitanta amb grups clàssics com Judas Priest, Iron Maiden, Mötörhead, o Y. Malmsteen, entre molts altres; de l'altra, una accepció més àmplia la qual abasta des dels grups de rock dur de finals dels seixanta fins a les múltiples derivacions del *metal* actual. En la tesi presentada he volgut tenir en compte ambdós sentits i, en determinats moments, un camp encara més ampli en el qual s'abasta el rock com a camp musical conjunt. Per aquest motiu, tot i que l'objecte concret de l'estudi és la música *heavy*, el camp musical en el qual es mou la recerca és variable. En funció del moment de l'anàlisi i de la perspectiva adoptada, aquest camp abasta:

a) el *heavy metal* clàssic, quan s'analitzen els patrons formals, tant musicals com extramusicals;

b) el conjunt que comprèn el *heavy*, el *metal*, el *thrash* i les altres estètiques properes, per analitzar els components comuns

de la base ideacional;

c) un ampli ventall dins la música rock, quan es considera la producció i la distribució d'una música transnacional com el *heavy*, les polítiques culturals o les infraestructures dels mitjans de comunicació destinades a la difusió musical, puix que les directrius generals del funcionament del sistema són sovint comunes a molts altres fenòmens de música popular.

La tesi planteja un estudi sincrònic del *heavy metal* des de la perspectiva que ofereix la seva observació a la Barcelona actual, fent especial atenció als sentits que s'atorguen a la música i als actors que la viuen, principalment seguidors, músics i mediadors. Aquesta opció va ser triada

per posar de relleu els aspectes més dinàmics del *heavy*: des dels seus valors estètics o components semàntics, als discursos i actituds que s'observen entorn a aquesta música, amb la idea que la recerca oferís un complement a treballs periodístics i històries del gènere ja existents, en les quals es recullen visions diacròniques del fenomen.

Objectius i metodologia

Entre els principals objectius de la tesi cal destacar la descripció i l'anàlisi del *heavy metal*, entès no tan sols com un gènere, sinó com tota una cultura musical, en l'accepció més ampla d'aquest terme. Així, les observacions que es presenten no estan centrades en les particularitats dels diferents corrents o subgèneres d'aquesta música, sinó en els trets comuns a tots ells, reprenent el fil conductor que els uneix i els dona sentit com a unitat davant d'altres concepcions del fet musical — com la música pop, formes més clàssiques de rock o la nova música electrònica —. La recerca, tot i centrar-se en el fet musical, aprèn aquest més enllà de la manifestació dels seus productes, analitzant els valors que vehicula, els moments musicals en els quals es recrea i les relacions que estableix amb músiques amb les quals coincideix i conviu. A partir d'aquest marc general es van fixar tres objectius prioritaris: 1) obtenir, mitjançant l'anàlisi formal, uns mínims comuns que permetessin dibuixar el perfil del gènere musical que s'estudiava; 2) analitzar aquesta música en la seva qualitat de fenomen transcultural, observant l'espai mediàtic i institucional que emmarca la seva recepció a Barcelona; 3) observar la recepció i la recreació del *heavy* a l'escena local, buscant les possibles diferències que es construïen sobre l'estàndard internacional i que es fan especialment paleses associades a qüestions com l'etnicitat o les imatges de gènere (*gender*). Així, el resultat ha estat una aproximació a les significacions, els usos, les actituds i els valors estètics

(*) Resum de la tesi doctoral presentada el 9 de gener de 1997, dirigida per Josep Martí i Pérez, CSIC.

que es conjuguen amb i a través d'aquesta música.

Els fonaments teòrics i metodològics de la recerca presentada es construeixen sobre el marc de l'actual etnomusicologia. Aquest camp d'estudis ofereix una gran flexibilitat en les seves premisses epistemològiques, la qual ha permès bastir un marc interdisciplinari que recollís tots aquells discursos i les eines metodològiques de disciplines afins útils per assolir els objectius de la recerca que ens proposàvem. A més, en molts cercles etnomusicològics actuals s'acostuma a fer reflexions explícites que qüestionen les teories i els mètodes de treball de la disciplina, assumint idees i discursos socials contemporanis tals com el pensament postestructuralista, les teories feministes o l'epistemologia *del punt de vista*, les quals ens permeten no solament repensar els habituals objectes d'estudi, sinó considerar-ne altres possibles en el vast conjunt de les manifestacions sonores pròpies de l'activitat humana. La música popular (*popular music*) en general i el *heavy metal* en aquest cas, són àmbits privilegiats per aquest nou pensament etnomusicològic.

Metodològicament en aquesta recerca s'ha posat especial èmfasi en el treball de camp, el qual ha estat una de les principals vies — juntament amb les fonts bibliogràfiques — per recollir els criteris de valor i els elements significatius del fet musical que han conduït a l'anàlisi dels discursos sobre la música. A través d'aquest s'ha indagat també en els conceptes i les idees claus del món ideacional que sustenta aquesta cultura musical per tal d'abordar, a partir d'aquests conceptes i idees, l'anàlisi de la seva sonoritat. Quant a les tècniques emprades en el treball de camp, han destacat l'observació participant i les entrevistes amb persones vinculades de diverses maneres a aquest fet musical — bàsicament entrevistes col·lectives i entrevistes en profunditat —, eines totes fonamentals per a l'esclariment d'algunes premisses intuïtives. Puntualment ens hem servit també de qüestionaris i enquestes, i hem complementat el recull

de dades sobre el terreny amb la fotografia i, ocasionalment, amb l'enregistrament videogràfic de concerts en directe.

L'altra eina metodològica fonamental per a la recerca ha estat l'anàlisi musical. Els problemes que presenta aquesta anàlisi quan ens referim a músiques populars són importants i molt diversos, donada l'especificitat del llenguatge i la necessària adaptació d'aquesta anàlisi als objectius plantejats. L'anàlisi emprada en aquesta tesi ha estat de tipus general, bàsicament funcional, i elaborada, en la mesura del possible, a partir de criteris derivats del discurs *emic*. Per a la seva realització hem partit de la síntesi d'un «tipus ideal» que aglutinés els elements comuns a la sonoritat de les bandes clàssiques de *heavy* sobre les quals hi havia unanimitat per part de seguidors, músics i literatura especialitzada. Les característiques deduides d'aquest «tipus ideal», tot i semblar elementals, constitueixen un sòlid referent de constants estilístiques a partir del qual s'ofereix la possibilitat de contrastar la multiplicitat de recreacions concretes de la proposta musical de cada grup de *heavy*.

Donada la manca de tradició d'aquest tipus d'estudis al nostre país, la tesi està introduïda per un capítol en el qual es descriu el panorama dels estudis de música popular —la definició de l'àmbit d'estudi, les principals orientacions teòriques, etc.— i la seva trajectòria a alguns països europeus i americans amb tradició acadèmica en aquest camp.

Principals conclusions de la tesi

Quant a la sonoritat i a l'estètica que sustenten la música *heavy*, la tesi conclou amb tres idees fonamentals que les ordenarien i els donarien sentit. En primer lloc la potència, entesa com a energia i com una forma de poder; en segon lloc la transgressió formal; i, finalment, el virtu-

sisme,

present tant en el llenguatge instrumental com en les representacions gràfiques. Musicalment aquestes tres idees es manifesten de manera molt diversa.

El fort volum emprat i les dinàmiques sempre ascendents, els recursos d'enfortiment dels registres greus, les textures denses, o les instrumentacions en les quals predomina una massa sonora que embolcalla la veu —en detriment de línies vocals nítides—, són alguns dels recursos dels quals se serveixen les bandes de *heavy* per materialitzar la sensació d'energia, *power* o potència, fonamental en la seva estètica. Però aquesta idea no es troba només en l'organització sonora, puix que aquesta no s'entén al marge dels elements extramusicals que la complementen, i per tant aquest puntal estètic es trobarà igualment elaborat en la iconografia i el paratext musical (textos de les cançons, títols dels àlbums, noms dels grups, etc.): la màgia i el poder que emanen de mons tenebrosos en forma d'akelarres i morts vivents, o d'espais i personatges mítics, són constants en la iconografia de les il·lustracions de portades de discos, d'escenografies de concerts o del vestuari de músics i seguidors; la potència com a fil argumental de les històries que rendeixen culte a la carretera, a les motocicletes o a la velocitat; el poder de la mateixa llibertat, associada a la insubmissió a les normes de control social, etc.

Així mateix la transgressió com a forma de protesta és un eix omnipresent de l'estètica *heavy*. Vist descontextualizada-

ment els seus valors musicals no coincideixen —o contradueixen obertament— aquells que la majoria de la societat considera «vàlids» o «correctes»: el seu volum és excessiu, el so distorsionat i frenètic, es canta a crits i les actituds i el vestuari de músics i seguidors són desagradables i agressius. Però aquesta transgressió es basa en un discurs inconformista: rebel que constitueix un eix fonamental per a la seva música, la seva imatge i les seves normes de conducta. Coherent amb aquesta actitud, el llenguatge musical *heavy* recrea un univers estètic radicalment oposat al model clàssic del pop: on aquest ofereix una música de línies principalment melòdiques, amb varietat de dinàmiques, amb un perfil de veu impostat i un volum no excessiu, el *heavy* respon amb una sonoritat carregada de decibels, amb textures rugoses i amb la distorsió tímbrica com a eix sonor fonamental. Però la música pot convertir-se també en la guia d'un *modus vivendi* que implica, en determinats casos, un compromís que va més enllà dels moments d'oci. Així també es transgrediran les lleis —fumant drogues o no pagant els transports públics—, la moral religiosa —amb provocadors discursos sobre l'anticrist i imatges de cementiris profanats— o, les normes d'una «correcta» conducta social —amb gestos obscens i comportaments obertament masculistes...

Finalment, el virtuosisme és una altra de les principals cartes de presentació del *heavy metal* i una de les característiques que més l'allunya d'altres propostes properes com per exemple la música *punk* o el *grunge*. El preciosisme típic de les portades dels discos o els mons fantàstics que es recreen a les imatges barroques de

monstres mecànics o a les històries que relaten les cançons, responen a aquest ideari allunyat de la simplicitat d'altres formes més clàssiques del rock.

Al mateix temps, el virtuosisme instrumental tan característic de les guitarres, on l'habilitat exigida a un músic de *heavy* arriba a la seva màxima expressió, condensa el discurs estètic d'aquesta música en un exercici de domini del so, de la potència i de l'habilitat jugant amb un timbre distorsionat.

Altres conclusions de la recerca fan referència a aspectes més generals de la producció. Així, analitzant la música *heavy*

en la seva actual condició de proposta transcultural, ens hem fixat en la seva difusió internacional, la qual es materialitza mitjançant diferents vies i estratègies mediàtiques. Des de la seva incorporació als grans catàlegs de les discogràfiques multinacionals, a principis de la dècada dels vuitanta, la seva presència al mercat del disc és una de les més importants entre l'oferta del rock, sense que aquesta integració hagi anul·lat la continuïtat d'altres corrents del *metal* que es difonen per canals alternatius al gran públic i que acullen grups de culte per a una part dels seguidors. En conseqüència, mentre el *heavy* més «comercial» assumirà plenament els cànons habituals de comercialit-

zació i de l'*star-system* musical, amb grans promocions als mitjans de comunicació i fortes inversions en imatge i publicitat, en el segon cas es pugnarà per mantenir l'estatus marginal i subcultural amb el qual comptava als seus orígens. Aquesta diversitat musical tindrà, consegüentment, un públic divers i gens homogeni. Així, tot i que una part dels seguidors del *heavy* puguin respondre al clixé de la imatge subcultural tantes vegades repetida a la premsa, un públic que reuneix prop de trenta-mil persones en els concerts que les grans bandes ofereixen a Barcelona no pot explicar-se recurrent només als patrons estereotipats —nois adolescents, amb un baix nivell d'instrucció i procedents de barris marginals— als quals s'acostuma a associar aquest gènere musical.

La tesi dedica també un capítol a l'anàlisi de les relacions de la música amb els mitjans de comunicació, i observa la pràctica absència d'una política cultural envers el conjunt de la música popular moderna a Catalunya, la qual permetria, per exemple, comptar amb una ràdio musical de qualitat alternativa a les radiofórmules. A aquestes mancances generals, en parlar de l'escena del *metal* cal afegir el fet que el seguidor de *heavy* no ha comptat tradicionalment amb la ràdio com a mitjà de transmissió de la seva música, i actualment l'hàbit majoritari d'audició continua passant per la reproducció d'enregistraments

en format de casset, elapè o disc compacte —, en detriment de la difusió radiofònica, tret de comptades excepcions. La mateixa situació condiona la difusió audiovisual, en la qual la música *heavy* no és cap excepció al pobríssim panorama de la presència televisiva de la música en general. Un altre punt important en el cas de la música que estudiem, és la dificultat que implica la retòrica «resistent» i «autenticista» d'una part important del seu públic, la qual dificulta encara més la consolidació de les bandes locals a grans companyies discogràfiques, per més que la qualitat de la seva proposta estigui al nivell de produccions internacionals. Primerament perquè el consumi-

dor potencial és molt minoritari i el *metal* actual encara és poc rendible; i en segon lloc, perquè la major part d'aquest públic, acostumat a moure's per canals underground, es mostra encara més intransigent que la resta amb les ambicions professionals dels grups, els quals s'arrisquen a perdre gran part d'aquests seguidors quan tenen l'oportunitat de fer el salt a les grans companyies.

Donat que l'estàndard sonor internacional que es construeix sobre el comú denominador descrit anteriorment constitueix un referent poc permeable a les variacions locals, les adaptacions tant en la forma com en el sentit de la música a l'escena local caldrà buscar-les principalment en l'àmbit de la recepció. Així, una de les variants més significatives en el *heavy* i en el *metal* creat a Barcelona, si l'observem en el conjunt de la producció internacional, té lloc entorn a les polèmiques opcions lingüístiques en l'elaboració dels textos de les cançons, on les llengües locals —i els referents ètnicitaris i polítics que les condicionen— pugnen amb els poderosos models anglòfons, els quals dificulten enormement la seva normal assumpció com a vehicles d'expressió musical.

Finalment, les conclusions del darrer

capítol de la tesi, en el qual s'observen les imatges de gènere que es difonen a través d'aquesta música, analitzen el fet que aquesta s'associa generalment a la idea de masculinitat, a partir d'una visió molt patriarcal i anacrònica dels rols de gènere en la qual la potència i la força —ideals estètics del *heavy*— són atributs clarament i exclusivament masculins. Tot i que la realitat del públic *heavy* a Barcelona sigui perfectament mixta i els discursos masculistes no s'assumeixin generalment si no és en clau de paròdia, l'espai reservat a les dones en la imatge que acompanya aquesta música la limita a un rol de dona-objecte, quan no opta obertament pel discurs misogin o per una total exclusió de l'escena. Lògicament, aquestes imatges es recrearan diferentment en funció de cada context cultural d'acollida, però en el cas de l'escena barcelonina — com pràcticament arreu de l'Estat espanyol— la conseqüència més perversa d'aquest discurs ha estat la dificultat afegida que les dones han tingut tradicionalment per accedir als grups de *heavy* com a instrumentistes, handicap que han compensat acaparant llocs de poder en els espais «interiors» de l'activitat musical, com la promoció discogràfica i de concerts, la gestió de sales o la producció de premsa musical.

